

หลวงปู่ผาง จิตตคฤโต

โดย ผู้จัดการออนไลน์ 2 ตุลาคม 2545 16:12 น.

ชาติกำเนิดและชีวิตปฐมวัย

หลวงปู่ผาง จิตตคฤโต วัดอุดมคงคาคีรีเขต ตำบลนางาม อำเภอมัธยจาศีรี จังหวัดขอนแก่น นามของท่านชื่อ ผาง ครองยุต เกิดเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2445 ตรงกับวันอังคาร ขึ้น 2 ค่ำ เดือนเก้า ปีชาล บ้านกุดเกษียร ตำบลกุดเกษียร อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

เดิม
พ.ศ.
ที่

โยมบิดาชื่อ ท้น โยมมารดาชื่อ บับพา ครองยุต มีพี่น้องร่วมท้องเดียวกัน 3 คน คนแรกเป็นหญิงชื่อ บาง ซึ่งบวชเป็นชื่อยู่ที่วัดอุดมคงคาคีรีเขต คนที่สองชื่อ คำแสน ส่วนตัวหลวงปู่เป็นคนสุดท้อง โยมบิดาและมารดามีอาชีพทำนาเป็นหลัก

การศึกษาทางโลกของหลวงปู่มีความรู้สามัญชั้นประถมปีที่ 4 หลวงปู่มีอุปนิสัยรักความเป็นธรรม ถือความสัตย์ พูดจริงทำจริง รักธรรมชาติ ชอบความสงบ เมตตาสัตว์ มีแนวความคิดสร้างสรรค์ และชอบทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม

เมื่อหลวงปู่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาตามประเพณีลูกผู้ชายชาวไทย ได้ศึกษาพระธรรมวินัยมีความรู้พอสมควร ต่อมาเมื่อออกพรรษาจึงได้ลาสิกขาจากสมณเพศมาประกอบสัมมาอาชีพ

หลังจากได้ลาสิกขาแล้วก็ได้สมรสกับ นางจันดี ตามประเพณี ได้ครองเรือนมาด้วยกันอย่างราบรื่นเป็นเวลานานหลายปีโดยไม่มีบุตรสืบสกุล จึงได้ขอบุตรของญาติมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมชื่อ นางบุญปราง ครองยุต

เมื่อครั้งยังอยู่ในเพศฆราวาส หลวงปู่เป็นคนขยัน เอาจริงเอาจังกับการงานได้

ประกอบสัมมาอาชีพโดยช่วยบิดามารดาทำไร่ทำนา บางครั้งก็เป็นพ่อค้าเรือใหญ่บรรทุกข้าวจากแม่น้ำมูลไปขายตามลำน้ำชีน้อย บางครั้งก็เป็นพ่อค้าวัว นำวัวไปขายที่เขมรท่าหลวงปู่ได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ในการสร้างฐานะให้แก่ครอบครัว

หลวงปู่ผางได้ใช้ชีวิตในเพศฆราวาสเป็นเวลานาน สามารถรอบรู้เหตุการณ์ที่ผ่าน มาพิจารณาความเปลี่ยนแปลงของชีวิตและหมู่มสัตว์ทั้งหลายบรรดามีในโลก เมื่อเกิด มาแล้วต่างก็สับสนวุ่นวายแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นเป็นที่เดือดร้อนไม่สุดสิ้น หลวงปู่คงจะได้ สัมผัสพบว่ามีมากทำให้ท่านมองเห็นความไม่แน่นอนและความไม่มีแก่นสารใน ชีวิต ทำให้จิตใจของท่านโน้มเอียงไปในทางแห่งความสงบ ท่านได้ทำทานเป็นการใหญ่ โดยได้ให้เกวียน วัว บ้าน ไร่ นา แก่ผู้อื่น สละทุกสิ่งทุกอย่างจนหมดสิ้น

ชีวิตสมณะ การแสวงหาธรรม และปฏิบัติ

หลังจากที่หลวงปู่ในเพศฆราวาสได้บริจาคทาน วัว ควาย ไร่ นา บ้านเรือนให้แก่ ผู้อื่นจนหมดทั้งสิ้นแล้ว ก็หมดหวังและได้หันหน้าเข้าหาพระธรรม ดังนั้นเมื่ออายุได้ ราว 43 ปี จึงได้ชวนกันกับภรรยาออกบวช ภรรยาได้บวชเป็นแม่ชี ส่วนหลวงปู่ได้เข้า อุปสมบทในฝ่ายมหานิกายที่วัดบ้านกุดเกษียร อำเภอเขื่อนใน จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีท่านพระครูศรี (วัดคูหา) เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้รับฉายาว่า "จตุตถคุโต"

หลังอุปสมบทหลวงปู่ผางได้เข้าศึกษาอบรมพระกรรมฐานอยู่ในสำนักวัดป่าวาริน ชำราบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี กับพระอาจารย์สิงห์ ขนดยาคโม-(เจ้าคุณพระญาณวิศิษฏ์) และพระอาจารย์มหาปิ่น ปญญาพโล ต่อมาหลวงปู่จึงได้รับการ ญัตติเป็นธรรมยุต ในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2488 โดยมีพระมหาอ่อน เจ้าคณะ อำเภอเขื่อนในเป็นพระอุปัชฌาย์ พระมหาทรายเป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระมหา จันทรเป็นพระอนุสาวนาจารย์

เมื่อหลวงปู่ผางได้รับการญัตติเป็นพระภิกษุฝ่ายธรรมยุติกนิกายแล้ว ท่านก็ยังเข้า รับการอบรมพระกรรมฐานอยู่ในสำนักท่านพระอาจารย์สิงห์ต่อไปอีกเป็นเวลาอัน สมควรแล้วจึงได้ออกปฏิบัติพระธุดงค์กรรมฐานไปวิเวกโดยลำพัง ต่อมาจึงได้พบกับ

พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต เกิดความเลื่อมใสได้ฝากตัวเป็นศิษย์ และได้เข้าอบรมอยู่กับ พระอาจารย์มั่น ที่วัดป่าบ้านฝื่อกนาในอยู่เป็นเวลาอันสมควร

คืนหนึ่งหลวงปู่ได้นิมิตไปว่า ได้ขี่ม้าขาวไปทางจังหวัดขอนแก่น ได้เห็นสถานที่ ต่างๆ เลยไปจนถึงอำเภอมัธยาศิรีแล้วม้าขาวก็หยุดให้ท่านลง รุ่งเช้าขึ้นท่านจึงได้ลา พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต และพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีโล ออกธุดงค์ไปตามนิมิตนั้น ท้นที่หลวงปู่ผางได้ท่องเที่ยววิเวกไปแต่ผู้เดียวในป่าเขา จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นถิ่น ทุรกันดารเป็นเวลาหลายปี ต่อมาท่านได้มาจำพรรษาอยู่ที่วัดป่าบรรลัังค์ศิลาทิพย์ ตำบลบ้านแท่น อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น เป็นเวลาหลายปี จากนั้นหลวงปู่ได้ธุดงค์ ต่อไปยังภูเขามาแดง อำเภอมัธยาศิรี จังหวัดขอนแก่น ได้พักแรมที่บ้านแจ้งทัพม้าและ บ้านโสกน้ำขุ่น ซึ่งอยู่ใกล้ๆ กับวัดคูน ซึ่งเป็นบริเวณที่อุคมสมบูรณ์มีบ่อน้ำซึมที่ไหล ออกมาตลอดปีมิได้ขาด วัดคูนแห่งนี้เป็นโบราณสถานเก่าแก่ ชาวบ้านแถบนั้นถือว่าเป็น สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยมีพระมหาสีทน กาณฺจโน ซึ่งได้ออกธุดงค์มาพบเข้าจึงได้บูรณะ ขึ้นเป็นวัดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 ต่อมาพระมหาสีทนได้เปลี่ยนชื่อจากวัดคูนเป็นวัดอุคม คงศิรีเขต

ในปี พ.ศ. 2492 หลวงปู่ผางได้ธุดงค์มายังวัดอุคมคงคาศิรีเขต อำเภอมัธยาศิรี จังหวัดขอนแก่น ท่านอยู่จำพรรษาที่นี้จนตลอดชีวิตของท่าน เมื่อแรกที่หลวงปู่มาอยู่ที่ วัดแห่งนี้ บริเวณนั้นยังเป็นป่าดงดิบ มีสัตว์ป่าคร่ำมากมาย เช่น เสือ ช้าง หมิงู ฯลฯ มีภูตผี ปีศาจคร่ำ หลวงปู่ได้แผ่เมตตาจิตต่อสู้กับสัตว์ร้ายและภูตผีปีศาจ จนชาวบ้านในละแวก นั้นหายหวาดกลัว และสัตว์ร้ายก็หลบหนีข้ามเขาภูมาแดงไปหมด หลวงปู่ยังนิมิตเห็น โครงกระดูกของท่านแต่ชาติปางก่อนฝังอยู่บริเวณนั้นด้วย หลวงปู่เล่าไว้ว่า เมื่อแรกที่ ท่านธุดงค์มาอยู่ที่วัดอุคมคงคาศิรีเขตนี้ ก็จำพรรษาอยู่กับพระมหาสีทนเพียงสององค์ ได้ พญาติโยมสร้างกุฏิขึ้นสองหลัง ศาลาพักผ่อนข้างหนึ่งหลัง ทายกทายิกาประจำวัดที่ ช่วยกันสร้างในตอนนั้น ได้แก่ นายผง บ้านโสกน้ำขุ่น นายหอม บ้านดอนแก่นเต่า และ นายสม บ้านโสกใหญ่หลังจากนั้นต่อมาอีกสี่ห้าปี พระมหาสีทนก็ขอลาออกธุดงค์ไป ทางภาคเหนือไม่กลับมาอีกเลย

หลวงปู่ผางเป็นผู้มีความสามารถในการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ

หลังจากที่หลวงปู่มาอยู่ที่วัดอุดมคงคาคีรีเขตได้ไม่นานนัก ก็ได้สร้างฝายกั้นน้ำสองสามแห่ง สร้างกุฏิทั้งสิ้น 52 หลัง สร้างโบสถ์ สร้างเจดีย์แก้ว เจดีย์ถ้ำกมเกวียน และเจดีย์ใหญ่ สร้างศาลาใหญ่ สร้างสะพานคอนกรีตสามแห่งภายในวัด สร้างกำแพงรอบวัด จัดทำฌาปนสถาน จัดระบบสุขาภิบาล โดยสร้างถังประปาวางท่อน้ำ และจัดทำส้วมให้เพียงพอสร้างโรงอาหาร ศาลาฉัน โรงซักผ้าข้อมผ้า โรงไฟฟ้า เป็นต้น ในปี พ.ศ. 2505 ถึง 2507 ได้นำชาวบ้านโดยร่วมมือกับหน่วย กรป. กลางสร้างและพัฒนาเส้นทางแยกจากทางหลวงสายอำเภอมัธยาคีรี-แก้งคร้อ ไปยังวัดอุดมคงคาคีรีเขตเป็นถนนลงหิน ลูกรัง กว้าง 5 เมตร ยาว 12 เมตร ทางด้านการศึกษาหลวงปู่ได้นำราษฎร สร้างโรงเรียนระดับประถมศึกษาชื่อ โรงเรียนอุดมคงคาคีรีเขต มีสาธิตและประโยชน์อื่นๆ อีกมากมายที่หลวงปู่ได้เข้าไปช่วยเหลือเกื้อกูล และแม่แต่วัดของท่านก็ได้รับยกย่องจากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่เริ่มต้นมาดีก็สำเร็จเรียบร้อยด้วยดีในบั้นปลาย

ในสมัยก่อนชาวบ้านแถวมัธยาคีรีนับถือภูตผีมาก แต่ละหมู่บ้านก็มีตุบตาปู่ (ศาลเจ้า) ไว้ประจำหมู่บ้านเพื่อกราบไหว้ เช่นสรวงบนบานบอกกล่าวขอความคุ้มครอง หลวงปู่ผางสั่งสอนชาวบ้านให้เลิกนับถือผีหันมานับถือพระรัตนตรัย แต่ชาวบ้านเกรงกลัวผีจะมาทำร้ายทำให้เกิดความลำบากไม่อาจเลิกนับถือผีได้ หลวงปู่มีอุบายอันชาญฉลาดเพื่อที่จะให้ชาวบ้านได้เห็นว่า พระรัตนตรัยย่อมมีอำนาจมากกว่าผี ท่านจึงให้ชาวบ้านเผาตุบตาปู่ทิ้งเมื่อชาวบ้านไม่กล้าเผา ท่านก็ให้กำลังใจชาวบ้านและบอกว่า ถ้าเจ้าปู่ เจ้าผี เจ้าของตุบตาปู่มีจริงให้เข้ามาดับไฟเอาเอง ชาวบ้านจึงได้กล้าเผาบางครั้งเมื่อมีคนถาม หลวงปู่ว่า เชื่อว่าผีมีจริงไหน หลวงปู่ก็จะตอบว่า เชื่อมาตั้งนานแล้ว เมื่อถามว่า หลวงปู่เคยเห็นผีไหม หลวงปู่ตอบว่า เคยเห็นอยู่บ่อยๆ และเมื่อถามว่า หลวงปู่คิดกลัวผีบ้านไหม หลวงปู่ตอบว่า กลัวอยู่เหมือนกัน เพราะผีพวกนี้มันพูดยากสอนยาก แล้วก็ถามว่า ผีมีรูปร่าง หน้าตาอย่างไร ผีพูดเป็นด้วยหรือ หลวงปู่ก็ตอบว่า ก็ที่กำลังนั่ง กำลังถามอยู่นี้แหละคือผีทั้งนั้นเลย

หลวงปู่ได้เข้ารับการตรวจสุขภาพทั่วไปที่โรงพยาบาลแพทยปัญญา เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2524 อายุได้ ผลตรวจปรากฏว่า สุขภาพทั่วไปดี ความดันโลหิตและชีพจรปกติ ตาเริ่มเป็นต้อกระจกอ่อนๆ ทั้งสองข้าง ผลเอ็กซเรย์ปอด คลื่นหัวใจเป็นปกติ ผล

การตรวจเลือดพบว่าหน้าที่ของไต ดับ และระดับไขมันในเลือดปกติ เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2524 หลวงปู่ได้ไปเข้ารับการตรวจอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากมีอาการแน่นท้อง จากการเอ็กซเรย์ระบบทางเดินอาหาร พบว่า หลวงปู่เริ่มเป็นมะเร็งที่กระเพาะอาหาร คณะแพทย์โรงพยาบาลแพทย์ปัญญาได้ถวายคำแนะนำให้รักษาโดยการผ่าตัด แต่หลวงปู่ไม่ยินยอมวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2525 หลวงปู่ได้เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลเดิมอีก ด้วยอาการอ่อนเพลียเนื่องจากมีอาการเลือดออกในทางเดินอาหาร และแพทย์ยังพบว่า มีอาการของกล้ามเนื้อหัวใจตาย หลวงปู่ได้รับการรักษาที่โรงพยาบาลสลับกันไปพักที่บ้านคุณนายเข็มทอง โอสภาพันธ์ จนกระทั่งวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2525 ทางคณะศิษย์จึงได้นิมนต์กลับวัดอุดมคงคาคีรีเขต หลังจากหลวงปู่กลับวัดได้ไม่กี่วัน ก็มีอาการอาเจียน ฉันทานและน้ำไม่ได้ ปัสสาวะน้อย และได้ละทิ้งชั้นรูปไปเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2525

ก่อนมรณภาพไม่กี่วัน สังขารร่างกายของหลวงปู่ทรุดโทรมมาก บรรดาศิษย์ต่างวิตกไปตามๆ กันและปลงใจว่า หลวงปู่ไม่รอดแน่ ยิ่งได้เห็นความเหน็ดเหนื่อยเมื่อล้าความทุกขเวทนาที่หลวงปู่ได้รับอย่างแสนสาหัส ศิษย์ทุกคนกลืนน้ำตาไว้ไม่ได้ หลวงปู่ทราบดีในเรื่องนี้ จึงได้ตั้งปัญหาถามคณะศิษย์ที่คอยเฝ้าดูอาการอาพาธอยู่โดยรอบในขณะนั้น เพื่อเป็นการเตือนสติว่า "อยากเป็นไหมล่ะ อย่างนี้" ช่วงเป็นคำถามที่ประทับใจเสียจริงๆ

ธรรมโอวาท

หลวงปู่ จิตตคุตโต เป็นพระนักปฏิบัติที่มั่นคงอดทนเป็นเลิศรูปหนึ่ง ซองทำมากกว่าพูด บทโอวาทเทศนาสั่งสอนต่างๆ จึงไม่ค่อยมี ท่านอุคมคคืออยู่ว่า "มีชื่อบ่อยากให้ปรากฏมีชื่อบ่อยากให้ลือชา" ศิลข้อห้าเป็นข้อที่หลวงปู่ย้ำเน้นตลอดมา หลวงปู่มักจะให้โอวาทให้พรว่า "อย่าลือเอาพระรัตนตรัยไปกินเหล้า เต๋อ" "ให้ลำบากๆ เต๋อ" "ให้อยู่ดีมีแสง เต๋อ"

เนื่องจากหลวงปู่ไม่เป็นพระนักพูดนักเทศน์ที่ดี แต่สอนคนอื่นแล้วตนเองไม่ปฏิบัติตามด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถจะนำบทเทศนาสั่งสอนมาลงให้เป็นเรื่องเป็นราวได้

เหมือนอย่างที่เห็นโดยทั่วไป แต่ก็พอสรุปโอวาทที่หลวงปู่เคยพร่ำสอนบรรดาศาสนุศิษย์ อยู่โดยมากได้ดังนี้

- ให้พากันวางความตาย อย่าเสียดายความมี ตู้อัมภีร์ใหม่อยู่ในกายเฮา (ให้พากันวางความตายอย่าเสียดายความมั่งมี ตู้อัมภีร์อยู่ในกายของเรา)

- ให้พากันพายเรือข้ามทะเลหลวงให้มันฝั่ง อย่าลืกลับตัวป็นนำ พัวหมากแบ่งคง (ให้พากันพายเรือข้ามทะเลหลวงให้รอดฝั่ง อย่าได้กลับมาวนเวียนอยู่กับวัฏสงสาร)

- ให้ภาวนาว่า ตายๆ ฝึกระยาน บ่กล้ามโกลีดอก (ให้ภาวนาว่า ตายๆ ฝึกระบายไม่กล้าเข้ามาโกลี)

- หมอบๆ เข้าหัวเต่างายาง ย่างโย่งๆ หัวแทบชี้ดิน (คนพาลถึงจะทำเป็นอ่อนน้อมต่อมตนอย่างไร เขาก็รู้ว่าเป็นคนพาลอยู่นั่นเอง หรือได้แก่คนที่เคารพแต่กายส่วนใจไม่เคารพ ส่วนคนดีมีความเคารพ ถึงแม้จะคุยโวไม่เคารพ แต่ใจนั้นเคารพอยู่)

- มีคพร้าไต้ควงแบกท่อมหู คนมันบางท่อกู้คั่นต่อน ชูยซ่าชะ ลากชี้ดินจำกั้น (คนผู้มีอาวุธคือปัญญาหรือศีลธรรมอันยิ่งใหญ่ ถึงแม้ว่าจะแสดงตนว่าไม่ใช่อะไร เขาก็รู้ว่าเป็นคนดีอยู่นั่นเอง)

- คนสามบ้านกินน้ำสำเดียว เที่ยวทางเดียว บ่เหยียบฮอยกัน (คนสามหมู่บ้านดื่มน้ำจากบ่อเดียวกัน เดินบนเส้นทางเดียวกันแต่ไม่เหยียบรอยเท้ากันหมายถึง คนทุกคนนี้ ดื่มน้ำจากแหล่งเดียวกันคือ น้ำประปา และการเดินทางทุกวันนี้ใช้รถยนต์ไม่มีรอยเท้าให้เห็น)

- อย่างได้มัวเมาหม่นนำดวงดอกไม้เน่า เมานำพัวหมากหว่ามันลีซ่าค่าทาง (อย่าได้มัวเพลิดเพลินอยู่กับดอกไม้หอมในป่า หรือลูกไม้ในป่า จะทำให้ชักเข้าไปไม่ถึงที่หมาย หมายถึงอย่าได้มัวเพลินอยู่ในกามารมณ์ จะทำให้เราชักเข้าไปพันวัฏสงสาร)

- ดึงกับลิงชิงขึ้นต้นไม้ บัดสีได้แม่นบักโกกนาโถ (เมื่อลิงทั้งหลายแย่งชิงกันขึ้นต้นไม้ ตัวที่แย่งได้เป็นตัวที่มีความคล่องแคล่วว่องไว กว่าเพื่อน)

- นักปราชญ์ผู้หลง หงส์ทองถึกบ่วง ควายบักคู้ต้นไม้ (นักปราชญ์ยังมีโอกาสพลาด หงส์ทองยังมีโอกาสติดบ่วง และควายที่คู้กับไถก็ยังต้นไม้ได้ หมายถึงบุคคลผู้รู้จักบาปบุญแล้วยังหลงทำความชั่วได้ บุคคลผู้มีสติก็ยังสามารถความระมัดระวัง และบุคคลที่เป็นผู้รู้แล้วยังเป็นพาลได้)

- อย่าพากันเที่ยวทางเว้งเหิงหลายมันสิค้ำ เมานำพั้วหมากหว้ามันสิซำค้ำทาง (อย่าพากันเถลไถลออกจากทางตรงเดี๋ยวจะมีค้ำก่อน อย่ามัวเพลินกับผลไม้ป่าจะทำให้ชักชำมือค้ำในระหว่างทางได้)

- พุทฺโธ พุทฺโธ หัวใจโตกะรักษาบ่ได้ (รู้จักแต่พุทฺโธ พุทฺโธ แต่ไม่รู้จักจิตใจของตัวเอง)

- ศีลมีมากมายหลายข้อ บ่ต้องรักษาเหม็ดทุกข้อดอก รักษาแต่ใจเจ้าของอย่างเดียวให้ดีท่อนั้น กาย วาจา กะสติไปนำกัน (ศีลมีมากมายหลายข้อ ไม่ต้องรักษาหมดทุกข้อหรือ รักษาแต่ใจตัวเองอย่างเดียวให้ดีเท่านั้น กายวาจาก็จะดีไปด้วยกัน)

ปัจฉิมบท

หลวงปู่ผางเป็นพระสงฆ์ผู้มีจิตใจเมตตาอยู่เสมอ ท่านบำเพ็ญพรตวิหิตธรรมเมตตาบารมีของท่านนี้เป็นกระแสธรรมที่นุ่มนวลเยือกเย็น ในวัดอุดมคงคาคีรีเขต มีบึงเป็นที่อาศัยของจระเข้อยู่แห่งหนึ่ง ทราบว่ามีอยู่หลายตัว บางคราวน้ำป่าหลากมามาก ทำให้จระเข้หนีไปอยู่ในถิ่นอื่น หลวงปู่ต้องตามไปบอกให้กลับมาเฝ้าวัดที่บึงแห่งเดิมและจระเข้ก็กลับมาจริงๆ ด้วย เล่ากันว่า วันที่หลวงปู่มรณภาพ จระเข้ลอบไปทางด้านเหนือของบึงและร้องเสียงดังอยู่เป็นเวลานาน คล้ายจะบอกให้รู้ว่า หลวงปู่จะจากพวกเราไปแล้ว และเป็นการแสดงถึงความอาลัยอาวรณ์ของสัตว์ คราวหนึ่งได้มีการสร้างกุฏิในบึง

ดังกล่าว พวกช่างไม้กล้ำลงไปปักเสาในน้ำเพราะกลัวจะเซ้ หลวงปู่ต้องลงไปยืนแช่ในน้ำ คอยไล่ไม่ให้จะเซ้เข้ามารบกวนพวกช่าง เมื่อถูกถามว่าไม่กลัวจะเซ้หรือ หลวงปู่ตอบว่าเลี้ยงมันมาแต่เล็กแต่น้อยจะไปกลัวมันทำไม อีกเหตุการณ์หนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงพลังเมตตาของหลวงปู่คือ หลายครั้งที่เกิดเหตุไฟป่าใกล้กับบริเวณวัดบรรดาศักดิ์บ้านนาชนิดกระเสื่อกระสนหนีไฟเข้าไปอาศัยในเขตวัด ส่วนพวกที่หนีไฟไม่ทันเพราะหมดกำลังและยังอ่อนก็ถูกไฟไหม้ตายเป็นกองอย่างน่าเอนี่จนานถ หลวงปู่ยอมเห็นเหตุการณ์โดยตลอด ด้วยพลังแห่งเมตตาธรรมที่มีอยู่ในใจเป็นเหตุให้หลวงปู่ต้องอดอาหารเป็นเวลาหลายวัน เข้านั่งสมาธิเพื่ออุทิศกุศลผลบุญให้แก่สัตว์ที่ถูกไฟไหม้ตาย

หลวงปู่ปางเป็นพระสงฆ์ปฏิบัติปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ท่านเป็นผู้มีจิตใจเข้มแข็งแก่กล้ามาก ปฏิภาณไหวพริบเฉียบแหลม อีกทั้งวาจาของท่านที่พูดออกมาก็มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นจริงดังคำพูดของท่านเสมอ มีเรื่องเล่ามากมายที่เกี่ยวข้องกับไหวพริบปฏิภาณของหลวงปู่ เช่น มีครั้งหนึ่งมหาน้อยเป็นชาวอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่นมีนิสัยชอบถามปัญหาธรรมกับพระสงฆ์อยู่เป็นประจำ วันหนึ่งได้ไปนมัสการหลวงปู่ที่วัด แล้วถามหลวงปู่ว่า "เขาว่าพระกัมมัฏฐานถือชุดงควัตรอย่างหลวงปู่ไม่รับเงินรับทองแล้วใช้จ่ายรูปียะ วัดอุณามาสด้วยมือตนเองใช้ไหม?" หลวงปู่มองคูหน้ามหาน้อยแล้วถามกลับว่า "ถามทำไม?" มหาน้อยตอบ "ก็อยากรู้สิหลวงปู่ถึงถาม" หลวงปู่ตอบ "ก็ใช่นะสิ" มหาน้อยพูดต่อว่า "นั่นก็แสดงว่า หลวงปู่ได้บรรลุธรรมเป็นอรหันต์หมดความอยากแล้วใช้ไหม" หลวงปู่ตอบว่า "เฮ้า จะพูดไปอะไรปานนั้น ต้องเป็นอรหันต์เท่านั้นหรือจึงจะไม่จับเงิน จับทอง พระคนธรรมดาไม่จับไม่ได้หรือ" มหาน้อยพาล์มต่อไปอีกว่า "ผมถามหลวงปู่เพื่อต้องการทราบที่ หลวงปู่ไม่รับเงินทองของอนามาสนั่นนะ เพราะหมดความอยากแล้วใช้ไหมผมถามอย่างนี้" หลวงปู่ตอบว่า "ไม่รับเฉยๆ นี่แหละมันจะเพราะอะไร"

หลวงปู่สอนไม่ให้เชื่อมงคลตื่นข่าว ไม่ให้เชื่อถือฤกษ์ยาม แม้ว่าในปัจจุบันการถือฤกษ์ยามนับเป็นเรื่องสำคัญ จะเดินทางประกอบธุรกิจ ขึ้นบ้านใหม่ และอะไรหลายๆอย่าง ต้องมีฤกษ์ถ้าถูกวันอุบาทว์ โลกาวินาศ วันลอย วันจุม แล้วต้องงด ควรเป็นวันธงชัย วันอธิบดี และวันฟู จึงจะเป็นมงคล มีครั้งหนึ่งคุณนายท่านหนึ่งมากราบหลวงปู่ปรารภถึงวันเปิดร้านเพื่อประกอบธุรกิจการค้า คุณนายถามหลวงปู่ถึงวันที่จะเป็นมงคล

สำหรับการเปิดร้าน หลวงปู่ก็บอกว่าดีทุกวัน เป็นพรุ่งนี้ไฉนยิ่งดี คุณนายแย้งว่า วันพรุ่งนี้ เป็นวันโลกาวินาศ หลวงปู่บอกว่าไม่เคยไฉนวันโลกาวินาศเคยไฉนแต่วันอาทิตย์วัน จันทร์ คุณนายก็เลยเรียนหลวงปู่ว่า "เรามีมานานแล้วหลวงปู่ วันชงชัย วันอธิบดี วันฟู นี้ ถึงเป็นมงคลเจ้าข้า" หลวงปู่ก็เลยถามว่า แล้ววันนี้ละวันอะไร ก็ได้คำตอบจากคุณนายว่า เป็นวันฟูแต่ร้านไม่เรียบร้อยก็เลยเปิดไม่ทัน หลวงปู่จึงบอกให้คุณนายลองโยนก้อนหิน ลงไปในที่ล้างเท้า แล้วหลวงปู่ก็ถามว่า แล้วก้อนหินมันฟูไหม ได้คำตอบว่า "จม" หลวงปู่จึงสั่งสอนว่า "ที่ว่าวันฟู มันทำไมจึงไม่ฟู นี่แหละมันฟูไม่จริง" นี้แสดงให้เห็น ถึงปฏิภาณไหวพริบในการสอนธรรมะของหลวงปู่ สอนให้เห็นของจริง ให้รู้ชัดว่าทุก สิ่งทุกอย่างประกอบด้วยเหตุและผล หินเป็นวัตถุที่จมน้ำมันก็ย่อมจะจมน้ำ ไม่ว่าจะ เป็นวันลอยวันฟู ท่านชี้ให้เห็นว่าวันเดือนปี ก็เป็นกาลเวลาไม่มีผลต่อความเป็นอยู่ความ เจริญรุ่งเรืองของเรา แต่การกระทำของเราต่างหากที่จะมีผลต่อตัวเราเอง

อนุสรณ์สถานที่สำคัญที่สุดของหลวงปู่ผางคือ วัดอุดมคงคาคีรีเขต ซึ่งได้รับ พระราชทานวิสุงคามสีมา เป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมายทุกประการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 นับเป็นเกียรติประวัติอันสูงส่งที่ควรภาคภูมิใจในและนำอนุโมทนาเป็นอย่างยิ่ง หลวงปู่ได้ทำการบุกเบิกก่อสร้างวัดแห่งนี้ตั้งแต่ยังเป็นป่าดงดิบมีสัตว์ร้ายชุกชุม ภูตผี ปีศาจคอยรบกวน และยังเป็นป่าสงวนแห่งชาติด้วย เนื่องจากหลวงปู่มีควาทรหดอดทน ความเป็นผู้มั่นคงในการปฏิบัติยากที่จะหาผู้เทียมได้ และด้วยคุณธรรม บารมีที่ท่านได้ บำเพ็ญมา จึงสามารถยกระดับสำนักสงฆ์แห่งนี้ให้สูงส่งเรื่อยมาโดยลำดับ โดยที่ทาง ราชการได้เห็นความสำคัญมีศรัทธาเลื่อมใสได้ตกลงกันที่สำนักสงฆ์ออกจากป่าสงวน แห่งชาติอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์เนื้อที่ถึง 580 ไร่

ภายในวัดอุดมคงคาคีรีเขต หลวงปู่ผางได้สร้างเจดีย์ถ้ำกงเกวียนขึ้นมาในปี พ.ศ. 2512 เพื่อเป็นที่บำเพ็ญกิจ โดยสร้างไว้บนไหล่เขาบริเวณเป็นลานหินขนาดใหญ่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2513 หลวงปู่ได้สร้างเจดีย์แก้ว ซึ่งอยู่ห่างจากศาลาใหญ่ราว 90 เมตรเท่านั้น และหลวงปู่ใช้ที่แห่งนี้บำเพ็ญกิจเพราะอยู่ใกล้ศาลาใหญ่ซึ่งเป็นศูนย์กลาง ของวัดสะดวกแก่หลวงปู่ในการขึ้นลงเพราะชรามากแล้ว ต่อมาในปี พ.ศ. 2518 ได้ ก่อสร้างองค์พระเจดีย์ใหญ่ ฐานวัดโดยรอบ 100 เมตร สูง 28 เมตร ส่วนล่างและบน ขององค์พระเจดีย์เป็นบัวค้ำบัวหงายประดับลวดลายไทย ลงรักปิดทองและติดกระจก

พื้นในองค์เจดีย์ปูด้วยหินแกรนิตสีดำจากประเทศอิตาลี ส่วนที่เป็นยอดขององค์พระเจดีย์นั้น ใช้โมเสกสีทองจากประเทศอิตาลี เป็นวัสดุก่อสร้าง ส่วนบนสุดเป็นยอดฉัตรทำด้วยโลหะปิดทองชั้นบนสุดขององค์พระเจดีย์เป็นที่สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุข้างล่างสร้างเป็นที่เก็บพิพิธภัณฑของหลวงปู่ ภายในองค์เจดีย์ได้ประดิษฐานพระพุทธรูปจีนราชเป็นองค์พระประธานและรูปเหมือนขนาดหลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล และหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ซึ่งเป็นอาจารย์ของหลวงปู่ผางทั้งสองรูป